

DATE REFERITOARE LA UN MUZEU ȘCOLAR ORĂDEAN DIN SECOLUL AL XIX-LEA

de
TÓTH JÁNOS

Începuturile activității muzeografice din Bihor se leagă în mod organic și de preocupările unor școli orădene îndreptate spre înjghebarea de colecții cu valoare muzeală, deosebit de utile în primul rînd și în mod firesc, procesului instructiv-educativ al elevilor. Trebuie să subliniem de la început faptul că din punctul nostru de vedere importanța acestei activități, avînd drept rezultat salvarea unor vestigii ale istoriei, descoperite pe meleagurile noastre, de exemplu, sau alcătuirea unor colecții din flora și fauna Bihorului, dar și din alte ținuturi, depășește limitele rolului și menirii — în sens strict — ale acestor unități de învățămînt. Afirmația o considerăm absolut întemeiată, ținînd cont de faptul că pînă la instituționalizarea mișcării muzeografice bihorene prin constituirea Societății de istorie și arheologie (1872), urmată apoi de întemeierea muzeului orădean¹, singurele lăcașuri ale unor asemenea colecții practic erau aceste școli.

Fără îndoială existau și unii colecționari particulari,* inimoși intelectuali, care au merite deosebit de importante în acest sens, deoarece și unele dintre aceste colecții au fost donate unităților școlare. Aceasta a fost soarta, de exemplu, și a colecției de științele naturii a lui ALEXANDRU MOCSÁRY, compusă din 3 334 de diferite insecte, provenite atît din țară, cît și din alte părți, din care 703 exemplare de fluturi de diverse specii, donată „muzeului“ Gimnaziului superior premonstratens din Oradea.² De asemenea, acest fapt este întărit și de raportul istoricului BARLANGHY ADORJÁN către comisia comitatensă cu privire la pietrele sculptate în stil gotic, descoperite în primăvara anului 1869 în apropierea comunei Șoimi și care, după părerea unor cercetători ai vremii, ca FÉNYES ELEK sau ADOLF SCHIEDL, proveneau din ruinele unei cetăți sau biserici din sec. XI—XIII³. Autorul raportului amintit propune drept soluție de păstrare și depozitare transferarea acestor relicve istorice la fondul „muzeului“ Gimnaziului superior din Oradea. Putem avansa ,deci, ideea că aceste preocupări ale unor școli, vrînd-ne-

¹ Tóth János, *Începuturile activității muzeografice din Bihor oglindite în ziarul „Nagyvárad“*, în *Centenar muzeal orădean*, Oradea, 1972, p. 78.

² *Nagyvárad*, 1877, nr. 132, p. 3.

³ *Nagyvárad* *Lapok*, 1869, nr. 42, p. 2.

vrînd, în mod conștient sau nu, dar în fapt, au suplinat într-o vreme unele din funcțiile de bază ale muzeului, potrivit concepției actuale, ca și colecționarea, păstrarea sau conservarea a multor piese muzeale.

În cele ce urmează ne ocupăm de unele aspecte concrete ale activității muzeelor școlare orădene, care au avut o inițiativă pe cît de interesantă, pe atît de lăudabilă, și anume crearea unui muzeu model de materiale didactice și a depozitului de instrumente didactice, denumire preluată din documentele vremii⁴.

Instituția care patrona această idee a fost Școala centrală de stat din Oradea, cu secțiile de școală normală, școală superioară de fete și școli elementare, înființată în 1869⁵. În anii ce au urmat, conducerea școlii, cadrele didactice se străduiau să-și îmbogățească depozitul lor de materiale didactice, ilustrative, necesare în procesul de predare a diferitelor discipline. În decurs de un deceniu acest patrimoniu al școlii s-a îmbogățit în mod spectaculos, am putea spune, firește, raportat la vremea respectivă. În anuarul școlii pe anul de învățămînt 1881—1882 se publică un capitol aparte referitor la muzeul de materiale didactice⁶. Situat într-o sală mare din clădirea școlii, muzeul a fost dotat cu mobilier adecvat, recent modernizat, cum se specifică în raportul de activitate. Colecția s-a îmbogățit și în anul respectiv, atît prin achiziții, făcute în valoare de 52 de florini și 30 de crăițari, cît și prin donații publice. Spi-cuind din inventarul publicat, constatăm că patrimoniul școlii, foarte heterogen, de altfel, se compunea dintr-o bibliotecă, ce număra 1 156 de titluri de cărți de diferite genuri, materiale și instrumente didactice, diferite colecții cu valoare muzeală, aparatură tehnică de laborator, substanțe chimice etc.

Dintre colecțiile mai valoroase o amintim pe cea de numismatică, ce conținea 136 de monede de argint, din care 18 nedatate, 13 din perioada romană și mai vechi, iar restul dintre anii 1500—1800, emise în diferite țări, un număr de 246 de monede de cupru, din care 19 bucăți emisii romane și postromane, 20 din sec. al XVIII-lea iar restul fiind emise după 1800, în diferite țări europene, printre care și România (4 bucăți), plus 34 de medalii.

Colecțiile de științe naturale, de asemenea erau bogate. Astfel, colecția de plante se compunea din 500 de specii-preparate ierborizate, din țară și 430 de specii de plante marine, de asemenea ierborizate.

Colecția de insecte întrunea exemplare din 250 de specii, iar mamiferele, reptilele, peștii și crustaceele erau reprezentate prin 134 de exemplare, din care 52 împăiate și sub formă de alte preparate uscate, iar 82 erau preparate umede în spirt.

Colecția de minerale și roci conținea minerale organogene (61 bucăți), săruri (40 feluri), diferite roci și pămînturi (290 feluri), minereuri și metale (150 eșantioane) și fosile (103 eșantioane). Școala mai dispunea de 2 860 de ilustrații color, 59 de hărți pentru diferite discipline, 100 de diferite aparate pentru educație fizică, de un mare număr de aparatură și utilaje tehnice de laborator, folosite în demonstrarea fenomenelor chi-

⁴ *Egy kis múzeum (Un mic muzeu)*, în *Nagyvárad*, 1877, nr. 132, p. 3.

⁵ *Nagyvárad város községi, polgári-, felső leány- és elemi iskoláinak érte-tője az 1881—1882 tanévről*, Oradea, 1882, p. 21.

⁶ *Ibidem*, p. 49.

mice, mecanice, termodinamice, optice, magnetice și electrice (în total 140 de bucăți). În gestiunea custodelui RÁTKAY JÓZSEF figura în total un număr de 6 245 de piese, în afara bibliotecii amintite.

Avînd ca bază de pornire acest patrimoniu bogat pentru acea vreme, conducerea școlii, în colaborare cu inspectoratul școlar, s-a gîndit la reorganizarea acestuia, sub denumirea de Muzeu de materiale didactice și depozit de instrumente didactice al comitatului Bihor. Denumirea însăși ne sugerează intențiile factorilor de organizare, de a transforma această instituție într-un model pentru toate unitățile școlare din Oradea și din Bihor, fiind în același timp și o avantajoasă sursă de procurare de materiale didactice, în special pentru școlile mai sărace din provincie. Acestea aveau posibilitatea să comande cele necesare înzestrării școlii de la depozitul muzeului la un preț mai scăzut și cu plata în rate⁷.

Pentru realizarea acestui deziderat conducerea muzeului, formată în 1883 din A. ESZENYI — președinte și dr. M. TÓTH — custode, se adresează autorităților locale și publicului larg, obținînd sprijinul moral și material. necesar. Drept urmare, lucrările pregătitoare se accelerează, așa încît în primăvara anului 1884 muzeul școlar era gata pentru deschidere. Deschiderea festivă a avut loc la 15 mai 1884, în noul sediu de pe actuala stradă Mareșal I. Antonescu⁸, obținut prin ajutorul bănesc primit de la municipalitate, care asigura sumele anuale de chirie — 150 de florini⁹.

Cu activitatea și evoluția ulterioară a acestei instituții intenționăm să ne ocupăm într-o altă comunicare.

⁷ Arh. St. Oradea, *Fond Primăria orașului*, Dosar 5, fila 23.

⁸ *Ibidem*, fila 17.

⁹ *Ibidem*, fila 25.